

ФИНАНСОВО – СТОПАНСКА ПРОФЕСИОНАЛНА ГИМНАЗИЯ

„ВАСИЛ ЛЕВСКИ“

МОНТАНА

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

професия код 482040 „ОРГАНИЗАТОР НА ИНТЕРНЕТ ПРИЛОЖЕНИЯ“

специалност код 4820401 „ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ“

ДИПЛОМЕН ПРОЕКТ

на тема:

„Съвременната банкова система в България“

Изготвил:

Силви Сергеев Димитров

Ръководител-консултант:

Камелия Борисова

Монтана, 2022

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	стр. 4
ЧАСТ I. СЪВРЕМЕННАТА БАНКОВА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ	
1. Същност, структура и елементи на банковата система в Република България	стр. 6
2. Характеристика на Европейската централна банка, като част от банковата система на страните в ЕС. Съпоставка между Европейската централна банка и Българска народна банка	стр. 8
2.1. Характеристика на Европейската централна банка	стр. 8
2.1.1. Операции на краткосрочно и дългосрочно рефинансиране или лихвено-кредитни регулатори (постоянни улеснения – Standing Facilities)	стр. 9
2.1.2. Операции на открития паричен пазар	стр. 11
2.1.3. Система на задължителни минимални резерви	стр. 13
2.2. Българска народна банка (БНБ)	стр. 15
2.2.1. Сконтова политика	стр. 15
2.2.2. Операции на открит пазар	стр. 16
2.2.3. Задължителни минимални резерви	стр. 16
3. Схема на съвременната банкова система в страната	стр. 16
4. Същност и функции на Централната банка. Връзка с търговските банки	стр. 17
4.1. Същност и функции на Централната банка	стр. 17
4.2. Връзка на Централната банка с търговските банки	стр. 19
4.3. Отношения на Българска народна банка с търговските банки	стр. 21
5. Нормативни актове, регулиращи банковата дейност	стр. 22
6. Структура на Българска народна банка и органи за управление	стр. 24
6.1. Организационна структура на Българска народна банка	стр. 24
6.2. Структура на управление на Българска народна банка	стр. 24
6.2.1. Структура на управление на Българска народна банка	стр. 24
6.2.1.1. Управление „Емисионно“	стр. 25
6.2.1.2. Управление „Банково“	стр. 25
6.2.1.3. Управление „Банков надзор“	стр. 25
6.2.2. Органи за управление на Българската народна банка	стр. 25
6.2.3. Структура на управление	стр. 28

ЧАСТ II. II. ЧАСТ ВТОРА

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВАТА СИСТЕМА НА БЪЛГАРИЯ И БАНКОВАТА СИСТЕМА НА ГЕРМАНИЯ

1.	Банкова система на България	стр. 29
2.	Банкова система на Германия	стр. 33

ЗАКЛЮЧЕНИЕ	стр. 37
-------------------	---------

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА	стр. 39
------------------------------	---------

ПРИЛОЖЕНИЯ	стр. 40
-------------------	---------

УВОД

Банковата система като понятие е едно от основните, което е от особено значение както за банковото дело, така и за икономическата система като цяло. Съвременната банкова система е съвкупност банки и подобни на тях организации (институции) в дадена страна, които се намират в тясна взаимовръзка и взаимозависимост помежду си и играят определена роля в стопанската и социалната система на обществото.

Съвременните банки са обществени институции, те са предприятия, които оперират както със собствен, така и с преди всичко обществен капитал. Същността и организацията на банките обаче не трябва да се търси само в отговорите на въпросите с какво те се занимават и какви операции са изпълнявали или изпълняват. Необходимо е да се има в предвид и какви качествени характеристики притежават, които изразяват по-ясно тяхната определеност и обособеност.

В условията на пазарна икономика банките не могат да функционират изолирано една от друга в рамките на националните стопанства. В зависимост от степента на развитие на банковата система на пазарна основа, някои от характеристиките могат да не се проявяват достатъчно ясно.

При разкриването на същността на банките и финансовите им системи трябва да се изхожда преди всичко от историческите закономерности, като се имат предвид постоянните и традиционни сделки, извършвани от банкоподобните институции през отделните епохи на отделните нации.

Настоящото изследване си поставя за цел да се установи състоянието и развитието на съвременната българска банкова система.

Задачите, които си поставя дипломния проект, са:

- Представяне на Европейската централна банка и инструментите на паричната ѝ политика;
- Характеристика на Българската народна банка като централна банка на Република България;
- Изследване прилагането на Паричния съвет;

- Сравнителен анализ на банковата система на България с банковата система на Германия .

В структурно отношение дипломния проект е в две части – теоретична и практическа. Състои се от увод, изложение и заключение.

Дипломният проект е с обем 35 страници. В края е приложен списък с използвана литература и приложения, имащи отношения към темата.

I. ЧАСТ ПЪРВА

СЪВРЕМЕННАТА БАНКОВА СИСТЕМА В БЪЛГАРИЯ

1. Същност, структура и елементи на банковата система в Република България

Банковата система представлява съвкупност от банките на страната в тяхната взаимна обвързаност, подчиненост и законова регламентация. Съвкупността включва всички банки и лицензирани банкоподобни институции, които извършват банкова дейност.

За начало на банковата система на България се приема създаването на БНБ непосредствено след Освобождението през 1879 г. Тя е учредена като банка, която има за задача да обслужва държавата и същевременно да изпълнява функциите на обикновена търговска банка. Българската банкова система през този период се определя като еднозвенна (едностепенна). По-късно се правят опити за нейното превръщане в „банка на банките“. Реално това се постига при създаването на двузвенната (двустепенната) банкова система у нас и прехода към пазарна икономика (1986 г.), като със закон за Българска народна банка (1991 г.), Централната банка се определя сатo „банка на банките“ и „банка на държавата“.

Банковата система в България е съвкупност от Българска народна банка (БНБ), търговските банки и лицензираните банкоподобни институции в страната, в тяхната взаимна обвързаност, подчиненост и законова регламентация.

Съществуват три основни елемента в структурата на банковата система:

- Емисионна (централна) банка;
- Търговски банки;
- Банкоподобни институти.

Емисионна (централна) банка - основна характеристика е обстоятелството, че тя обслужва държавата: съхранява златно-валутните резерви на страната, води сметките на държавата (разплащания, дългове и др.), провежда парично-кредитна политика и изпълнява касово бюджета на страната и др.

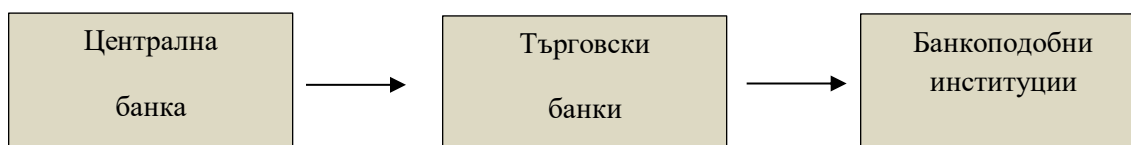
Търговски банки - предприятия, търгуващи с пари, с основна цел печаба. Това са икономически субекти, които участват в движението на капитали. Търговските

банки в България са кредитни институции, които осъществяват движението на парични потоци в икономиката. Търговските банки са посредници, които пренасочват свободни парични средства от един към друг субект.

Банкоподобни институции - специализирани предприятия, които извършват дейности по привличане и управление на парични средства и капитали на физически и юридически лица и предлагат продукти в сферата пазари, инвестиционни продукти и финансово консултиране, с цел осигуряване на собствената си ликвидност. Банкоподобните институти изпълняват ограничен обем от банкови операции. Такива са: финансови компании, инвестиционни компании, дружества за електронни пари, брокери на ценни книжа, лизингови дружества, ломбардни и дисконтни къщи и др.

В зависимост от мястото на Централната банка в системата от банки, банковата система се определя като:

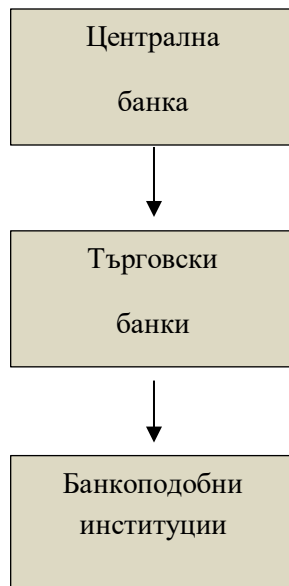
Еднозвенна (едностепенна) (схема 1). При нея Централната банка има функциите и на обикновена търговска банка. В този случай тя обслужва държавата и паричното обращение – чрез емисията на парите, контрола върху парите и паричното обращение и всички останали икономически субекти в страната: физически лица, предприятия, учреждения и др. Нейната структура се определя като хоризонтална и може да бъде представена чрез следната схема:

Схема 1 – Еднозвенна (едностепенна) банкова система

Двузвенна (двустепенна) (схема 2) - при нея емисионната банка се отделя от останалите търговски банки и става „банка на банките“. Това означава, че нейни клиенти са само държавата и търговските банки, а не отделните стопански субекти (фирми, физически лица и др.). Двузвенната банкова система дава възможност за регулиране на самата банкова система чрез икономически лостове на централната банка върху търговските банки и чрез съответните законови и правни регламенти. Централната банка при двустепенната банкова система има задача да поддържа

стабилността на цялата банкова система. Освен това централната банка осъществява надзор и контрол над субектите от банковата система.

Схема 2 – Двухвенна (едностепенна) банкова система

2. Характеристика на Европейската централна банка, като част от банковата система на страните в ЕС. Съпоставка между Европейска централна банка и Българска народна банка

2.1. Характеристика на Европейската централна банка

В рамките на ЕС няколко държави решават да приемат единна валута – еврото и да прехвърлят правомощията в областта на паричната политика. Обединяването на различни страни с различни традиции и постигането на сътрудничество между тях е смело начинание. За реализирането на тази цел Европа създаде различни институции, последните от които е ЕЦБ.

Европейската централна банка е създадена като правопреемник на Европейския паричен институт през юни 1998 г. със седалище във Франкфурт на Майн. Тя приема стратегия за осигуряване на последователен и систематичен подход при приемане на решения, свързани с паричните политики. Тази последователност помага за стабилизиране на инфлационните очаквания и повишаване на доверието към нея.

Икономиката е постоянно изложена на риск като цяло от непредвидени сътресения. Съгласно стратегията на ЕЦБ, решенията за паричната политика се основават на изчерпателен анализ на рисковете за ценовата стабилност. В рамките на този анализ ЕЦБ съсредоточава вниманието си основно върху оценката на основните тенденции и свързаните с тях рискове за стабилността на паричната политика.

Европейската централна банка (ЕЦБ) разполага с многообразие от инструменти на паричната политика. На паричния пазар тя използва три класически инструмента:

2.1.1. Операции по краткосрочно и дългосрочно рефинансиране или лихвено-кредитни регулатори (постоянни улеснения - Standing Facilities)

В тези операции ЕЦБ, чрез националните банки, предоставя краткосрочни парични кредити на търговските банки, които участват в наддавания в седмични тръжни процедури. Основните цели, които се преследват, са: осигуряване или изтегляне на свръхкраткосрочна ликвидност от банковия сектор, сигнализиране насоките и намеренията на паричната политика и ограничаване на изменчивостта (волатилността) на краткосрочните лихвени проценти на паричния пазар.

В технически смисъл това действие е известно като предоставяне на ликвидност на пазара. Търговските банки заплащат лихви по тези кредити и са задължени да предоставят обезпечения под формата на подходящи финансови активи. При настъпване на падежа на транзакцията банките погасяват кредитите и предоставените за обезпечение активи се връщат.

ЕЦБ определя т.нар. минимален лихвен процент на заявката по основните операции по рефинансиране, което означава, че банките, предложили по-нисък процент от минималния лихвен процент, не получават ликвидност. Минималният лихвен процент се определя веднъж месечно от Управителния съвет на ЕЦБ.

Банките, които се нуждаят от ликвидност за финансиране на операциите си, представят лихвени предложения в седмични тръжни процедури. Първоначално те се анализират от комитет по ликвидността, който представя предложение на изпълнителния съвет, а изпълнителния съвет прави оценка на предложението и определя общата сума на средствата, предназначени за разпределяне.

Банките, предложили най-висок лихвен процент срещу предоставяне на ликвидност, се обслужват първи до изчерпване на цялата сума, предназначена за разпределяне. Банките, които не са получили средства, трябва да заемат тези средства на паричния пазар. Лихвите на паричния пазар обикновено са близки до минималния лихвен процент, определен от ЕЦБ, което е доказателство за ефикасността на този инструмент за влияние върху пазарните лихви.

Чрез определяне на основния лихвен процент Европейската централна банка работи в полза на ценовата стабилност. С този лихвен процент ЕЦБ дава кредити на всички останали банки, които от своя страна могат да представляват тези средства за кредити с повишен лихвен процент. Чрез определяне на този лихвен процент ЕЦБ контролира размера на средствата, с които разполага европейската икономика. ЕЦБ не е напълно независима от политиката. При вземането на решения се обръща внимание на икономическото състояние на държавите от еврозоната. Европейската финансова институция може да оказва само ограничено влияние върху финансовата и икономическата политика на отделните национални правителства.

През последните години ЕЦБ предприема редица мерки по паричната политика за постигане на своята цел за ценова стабилност. Основните лихвени проценти на ЕЦБ бяха намалени до исторически минимум и бяха въведени по-нататъшни неконвенционални мерки, като целеви операции по дългосрочно рефинансиране и покупки на ценни книжа от частния и публичния сектор с цел осигуряване на допълнително парично стимулиране. Тези мерки се оказват особено успешни за облекчаване на общите финансови условия и обосноваване на прогнозите за реалната икономическа активност и инфлацията в еврозоната. Както всяка „стандартна” мярка по паричната политика, така и предприетите през последните години мерки оказват влияние върху цялата съвкупност от пазарни лихвени проценти и цени на активите. Макар че подобни ефекти имат благотворно въздействие върху икономиката като цяло чрез създаване на работни места, крайните ползи от изменението на финансовите променливи може да се разпределят неравномерно между икономическите сектори и физическите лица.

ЕЦБ предлага също две ликвидни улеснения с постоянен достъп, като поставят граници върху лихвените проценти на овърнайт пазара, като отпускат и изтеглят ликвидност:

- Пределно кредитно улеснение, което позволява на кредитните институции да получават овърнайт ликвидност от националните централни банки срещу допустими активи;
- Депозитно улеснение (Deposit Facility), което може да се използва от кредитните институции, за да правят овърнайт депозити в националните централни банки в Евросистемата.

На свое заседание УС на ЕЦБ определя следните лихвени проценти: лихвен процент по основните рефинансиращи операции – 1.00%; лихвен процент по пределното кредитно улеснение – 1.75%; лихвен процент по депозитното улеснение – 0.25%.

2.1.2. Операции на открития паричен пазар (операции на отворен пазар)

Операциите на отворения пазар са първият елемент на оперативната рамка и играят съществена роля в паричната политика на ЕЦБ от гледна точка на регулирането на лихвените проценти и на ликвидността на пазара и сигнализируют за курса на паричната политика. Те се провеждат децентрализирано и макар че ЕЦБ координира операциите, транзакциите се извършват от националните централни банки. Седмичната основна операция по рефинансиране е основен елемент в прилагането на паричната политика на ЕЦБ. Официалният лихвен процент, определен за тези операции, е сигнал за позицията на паричната политика, определена от Управителният съвет на ЕЦБ.

Основните цели са:

- контрол върху краткосрочните лихвени проценти на паричните пазари в еврозоната;
- управление на ликвидността на банковия сектор и финансовите пазари чрез създаване или изтегляне на банкови резерви;
- сигнализиране насоките и намеренията на паричната политика.

Операциите на открития пазар могат да бъдат разделени на:

- основни операции по рефинансиране (Main Refinancing Operations) – включват периодични сделки за осигуряване на ликвидност с месечна честота и падеж от една седмица;
- дългосрочни операции по рефинансиране (Longer-term Refinancing Operations) – включват периодични транзакции за осигуряване на ликвидност с месечна честота и падеж от три месеца;
- операции за фино регулиране (Fine-tuning Operations) – могат да бъдат изпълнявани при необходимост с оглед управление на ликвидността на пазара и за управление на лихвените проценти. По-специално те целят да смекчат ефектите от неочакван ликвиден дисбаланс върху лихвените проценти;
- структурни операции (Structural Operations) – главно са насочени към непрекъснато адаптиране на структурната позиция на Евросистемата към финансовия сектор и които могат да бъдат извършени чрез обратни сделки, окончателни сделки и издаване на дългови сертификати.

Най-активно се използват основните операции по рефинансиране и се осъществяват чрез репосделки. Лихвеният процент по този вид пазарни операции е основната лихва на ЕЦБ и изразява целта за краткосрочните лихвени проценти на междубанковия паричен пазар в еврозоната.

За провеждането на посочените пазарни операции и сделките за тяхното осъществяване се използват два основни вида процедури:

- Търгови процедури, които се делят най-общо на стандартен търг и бърз търг;
- Двустранни сделки – директни двустранни сделки с избрани контрагенти или сделки на фондовите борси или дилъри на ценни книжа.

На паричния пазар на обезпечени инструменти лихвите по репо сделките продължават да намаляват в резултат от понижаването на основните лихвени проценти на ЕЦБ, условията на висока ликвидност и търсенето на висококачествени обезпечения. През по-голямата част от годината котираните лихви по репо сделки срещу обезпечение с инструменти, емитирани от някои държави от еврозоната, остават под нивото на лихвения процент по депозитното улеснение поради търсенето на високоликвидни обезпечения.

Операциите на открития пазар се организират във формата на аукциони, за да се осигури прозрачно и ефективно разпределение на ликвидността на първичния пазар.

2.1.3. Система на задължителни минимални резерви

Задължителните резерви на една банка се изчисляват като част от резервната база, набор от балансови позиции по пасива (депозити, дългови ценни книжа и книжа на паричния пазар с матуритет до две години).

Това е минималната сума на средна ликвидност, която ЕЦБ изисква от банките да поддържат през определен период от време. Това изискване спомага за стабилизиране на лихвите на паричните пазари и засилва зависимостта на банките от предоставената от ЕЦБ ликвидност.

Европейската централна банка задължава кредитните институции да поддържат минимални резерви по сметки в националните централни банки. Всяка кредитна институция следва да поддържа определен процент от своите клиентски депозити (както и някои други банкови задължения) в депозитна сметка в съответната национална централна банка средно за период на поддържане на резервите от около един месец. Равнището се изчислява въз основа на баланса на банката преди началото на поддържане. Евросистемата плаща краткосрочна лихва върху тези сметки. Целта на системата за минимални резерви е да стабилизира лихвените проценти на паричния пазар и да създаде (или увеличи) структурен ликвиден дефицит в банковата система.

Банките трябва да осигурят изпълнението на изискването за минимални резерви, осреднено за периода на поддържане. По този начин не се налага те всеки ден да поддържат цялата сума в текущите си сметки при централната банка. Системата позволява на банките да реагират на краткосрочни промени на паричните пазари, където банките си отпускат заеми една на друга, като внасят или изтеглят средства от резервите си в централната банка. Това способства за стабилизиране на лихвения процент, по който банките отпускат една на друга краткосрочни заеми.

Процентът на минималните задължителни резерви се определя от УС на ЕЦБ и може да варира в границите от 0% до 10%. До януари 2012 г. банките трябваше да поддържат в националната си централна банка минимум 2% от определени пасиви,

главно депозити на клиенти. Впоследствие нивото бе понижено на 1%. Общият размер на задължителните минимални резерви на банките от еврозоната е около 113 млрд. евро.

В края на периода на поддържане централната банка изплаща лихва по минималните резерви на банките, по лихвен процент, равен на този по основните операции по рефинансиране (ООР).

Изискванията за минимални резерви са стандартен инструмент на паричната политика в централнобанковата дейност. Някои централни банки обаче въобще не го прилагат, например тези на Австралия, Канада и Швеция.

ЕЦБ може да освободи някои кредитни институции от задълженията да поддържат минимални резерви, ако това са банки, които изпълняват специални функции и не се конкурират с останалите търговски банки (от този вид са банките за развитие, например Европейската инвестиционна банка, Европейската банка за възстановяване и развитие и др.).

Задължителните резерви служат като буфер срещу сътресения в ликвидността. Колебанията на резервите около задължителното минимално равнище ще поемат сътресенията в ликвидността, без това да влияе особено върху пазарните лихвени проценти. Затова не се налага централната банка да се намесва извънредно на паричния пазар, за да стабилизира пазарните лихвени проценти. Банките не поддържат задължителни резерви върху тази част от средствата, които са привлекли от други банки. ЕЦБ прилага следните проценти на минимални задължителни резерви:

- 0% минимални задължителни резерви за привлечените от банките средства под формата на депозити с договорен падеж над 2 години; депозити, договорени за ползване с предизвестие над 2 години, репосделки и дългови книжа с договорен падеж над 2 години;
- 2% минимални задължителни резерви се изискват за привлечените от банките средства под формата на овърнайт депозити, депозити с договорен падеж до 2 години, депозити, договорени за ползване с предизвестие до 2 години, дългови ценни книжа с договорен падеж до 2 години и инструменти на паричния пазар.

След като една банка изчисли сумата на задължителните минимални резерви, които трябва да поддържа в рамките на месеца (период на поддържане), тя изважда 100 000 евро от тази сума. По този начин се облекчават малките кредитни институции.

2.2. Българска народна банка (БНБ)

Българската народна банка (БНБ) е създадена през 1879 г., а през 1885 г. тя пуска в обращение първите български банкноти. През 1928 г. се извършва най-дълбокото институционално преустройство на банката и тя се превръща в истиска емисионна централна банка, освободена от всяка неприсъща на този тип банки дейност.

След втората световна война настъпват фундаментални промени в дейността на БНБ. С приетия в края на 1974 г. Закон за банките е извършена коренна реформа: частните банки са национализирани, а банковата система е преобразувана по съветски образец и функционира така до края на 80-те години на миналия век. На БНБ е вменена задачата за цялостно финансово обслужване на създадената свръхцентрализирана държавна планова икономика. Банката е длъжна освен това пряко да кредитира държавата и икономиката, като е пряко подчинена на Министерския съвет и на министъра на финансите.

Инструменти:

2.2.1. Сконтовата политика е един от най-старите инструменти на Централната банка (БНБ) за регулиране на парично-кредитната политика, която се осъществява чрез промяна на сконтовия лихвен процент. Намаляването (понижаването) на сконтовия процент, при равни други условия, стимулира търсенето на кредит от търговските банки и разбира се, обратно – повишаването му ограничава търсенето.

В период на рецесия така Централната банка (БНБ) намалява равнището на сконтовия процент и стимулира търсенето на заеми от търговските банки.

Когато Централната банка (БНБ) повиши сконтовия си процент, кредитните ресурси на търговските банки се свиват и те икономически са принудени да ограничат достъпа до заеми.

Обикновено БНБ определя лимита на скontoви кредити на търговските банки. Те се определят за всяка банка в зависимост от размера на привлечените ресурси и полиците в портфейла на банката. По отношение на банките с тежки и продължителни ликвидни проблеми могат да бъдат предоставени разширени скontoви кредити.

Повишаването на скontoвия лихвен процент означава, че Централната банка (БНБ) ще провежда рестриктивна политика, и обратно, намаляването му е знак за стимулиране на стопанската активност чрез засилено парично предлагане.

2.2.2. Операции на открит пазар – от юни 1997 г., при въвеждането на Валутния борд, БНБ преустанови операциите на „открит пазар“ с държавни ценни книжа.

2.2.3. Задължителни минимални резерви – класически инструмент на паричната политика. Това е процент, който определя средствата, които търговските банки задължително съхраняват в Централната банка (БНБ). Определят се като норматив (в процент) от общата сума на привлечените средства (влогове и депозити) на търговските банки. (През годините този процент в нашата страна е имал различни стойности 8%, 10%, 15%).

Когато ЦБ увеличава нормата на задължителните минимални резерви, възможностите на банките да предоставят кредити се намаляват.

Обратно, намаляването на резервната норма увеличава възможностите на търговските банки да предоставят кредит и да създават пари.

3. Схема на съвременната банкова система в страната (схема 3)

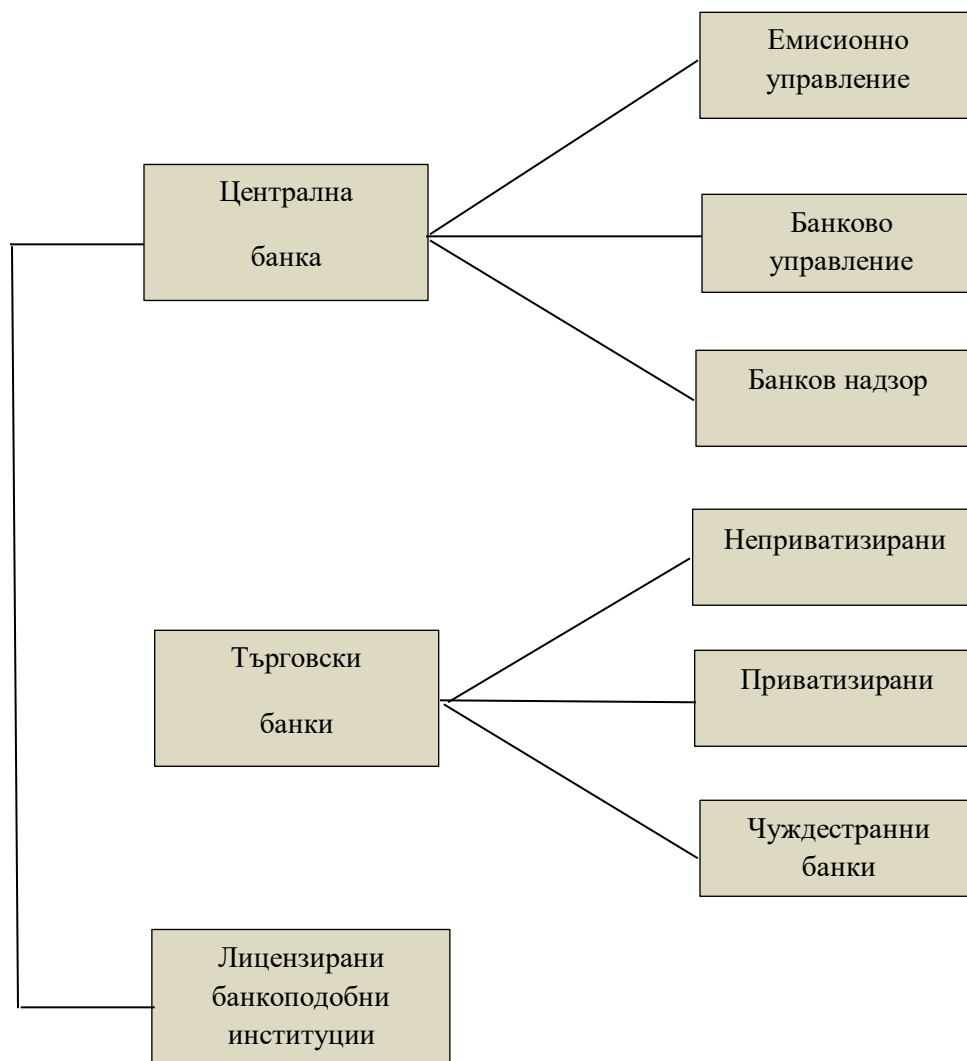

Схема 3 – Банкова система

4. Същност и функции на Централната банка. Връзка с търговските банки

4.1. Същност и функции на Централната банка

Във всяко съвременно общество централната банка е един от най-важните органи за осъществяването на цялостната икономическа политика.

Централните банки възникват на по-късен етап от възникването на първите банкови институции. Необходим е бил известен период на развитие на банките, докато се стигне до появата на централните банки на отделните страни. Смята се, че това е станало по един от следните начини:

- еволюционен път, което означава, че централните банки са се появили в резултат на постепенното обособяване на една от всички функциониращи банки като най-важна, най-силна във финансово отношение и върху тази основа поемаща функциите, присъщи на една централна банка – емисия на банкноти, регулиране на паричното обращение и валутния курс, кредитиране на държавата и контрол върху дейността на другите банки;

- по законодателен път, което означава, че централната банка се учредява със специален закон, регламентиращ нейното съществуване и нейните функции.

Независимо от начина на тяхното възникване всички централни банки в съвременните държави функционират на законодателна основа. БНБ, която е една от най-старите централни банки в света, функционира понастоящем съгласно Закона за БНБ от 1991 г. Според този закон нейната основна задача е „да въздейства за поддържане на вътрешната и външната стабилност на националната парична единица. За тази цел тя разработва и провежда националната парична и кредитна политика и съдейства за създаване и поддържане на ефективни платежни механизми“.¹

БНБ има изключителното право да емитира банкноти в страната. Тя регулира и контролира дейността на другите банки в страната с оглед поддържането на стабилността на банковата система.

Тези три момента характеризират основните функции на централната банка на Република България:

Първата основна функция е нейната *емисионна функция*. Тя се изразява в това, че централната банка е единствената институция, която има монополното право да емитира (да пуска в обращение парични знаци – банкноти и монети). Наред с това обаче функция и задължение на централната банка е да поддържа покупателната сила на тези парични знаци. За целта централната банка разработва и провежда съответна парична политика, като прилага различни инструменти на паричната политика.

Втората съществена функция на централната банка е регулиращата функция. Тя се изразява във въздействието върху паричните процеси и оттам върху

---

¹ Закон за БНБ, чл. 2, ал. 1 – ДВ, № 50 от 25.06. 1991 г.

икономическите процеси в страната. За тази цел ЦБ използва паричните инструменти, с които разполага и в съответствие със законните й пълномощия. Чрез увеличаване или намаляване на паричната маса ЦБ въздейства на паричното предлагане и на стопанската активност. За стабилизиране на банковата система и на икономиката като цяло, ЦБ използва система от „инструменти”: скontoва политика, операции на „открития пазар”, задалжителните минимални резерви.

Следващата функция на централната банка се свързва с нейните *взаимоотношения с държавата*. Централната банка се характеризира като „банка на държавата“. Държавата се явява клиент на централната банка. Централната банка трябва да съдейства за касовото изпълнение на държавния бюджет, затова често се казва, че централната банка е касиер на държавата. Също така централната банка е тази, която кредитира държавата. Това налага ежедневно сътрудничество между централната банка и държавата в лицето на правителството. Наличието на такова сътрудничество обаче не означава, че централната банка е зависима или подчинена на правителството. БНБ е напълно независима от държавата – тя е подчинена единствено на парламента.

Немаловажна функция на централната банка е и осъществяването на международното финансово сътрудничество.

Друга функция на централната банка е осъществяването на *контрол и надзор* върху дейността на останалите банки и цялата банкова система. Затова и тя се характеризира като „банка на банките“. Контролът се изразява в правото на централната банка да изисква от останалите банки и банкоподобни институции информация за определени показатели, характеризиращи ефективността на банковата им дейност, да оценява тези показатели и да предприема мерки за регулирането им.

Надзорът върху банките е по-широко понятие от контрола. Освен контрол върху банковата дейност той включва и контрол на входа на банковата система, т.е. процес на преценяване кои от субектите, желаещи да осъществяват банкова дейност, да бъдат допуснати до банковата система. Именно този процес е известен като лицензиране. Изискванията, на които трябва да отговарят субектите, желаещи да осъществяват банкова дейност, са посочени в ЗБКД.

4.2. Връзка на Централната банка с търговските банки

Централната банка е публична институция, която управлява паричната единица на дадена държава и контролира паричната маса – това представлява количеството пари в обращение. Основната цел на централната банка е ценовата стабилност.

Централната банка е призвана да регулира паричните и кредитните отношения чрез определени средства, установени от законодателството. Регулира количеството пари в икономиката. Тя е самостоятелна и независима институция и не функционира с цел печалба. Притежава монопол върху емисията на пари. Работи само с търговските банки, частни депозитни институции и правителството. Отговаря за валутните курсове и резерви.

Един от основните инструменти на всяка централна банка е определянето на лихвените проценти – или „цената на парите“ – като част от нейната парична политика. Централната банка не е търговска банка. Физическо лице не може да отвори сметка в централна банка или да поиска заем от нея, тъй като в качеството ѝ на публичен орган нейните действия не са продиктувани от съображения за печалба.

Тя действа като банка за търговските банки и по този начин въздейства върху паричния и кредитния поток в икономиката, за да постигне ценова стабилност. Търговските банки могат да се обърнат към централната банка, за да заемат пари, обикновено за да покрият много краткосрочни нужди. За да заемат пари от централната банка, банките трябва да предоставят обезпечение, което представлява актив от рода на държавна облигация или корпоративна облигация, който има стойност и служи като гаранция, че те ще изплатят парите.

Банковата дейност в държавата се извършва основно от търговските банки. Наричат се търговски независимо от тяхното наименование, защото са вид търговци по смисъла на търговския закон. За разлика от централната банка, която е емисионна банка и се проявява преди всичко като държавен орган, търговските банки действат като гражданско правни субекти, като търговци, които се стремят към печалба и осигуряване на своята ликвидност. Като финансови институции и финансови посредници привличат свободните парични средства и ги пренасочват в кредитни дейности – директно чрез парични заеми или косвено чрез капиталовите пазари.

Банките се създават в условия на разрешителен режим, като разрешението се нарича лиценз, издаден от БНБ.² Преди да се произнесе по заявлението за издаване на лиценз, БНБ извършва проучвания за установяване на валидността на представените документи, надеждността и финансовото състояние на заявителя. Лицензията за банкова дейност може да изключи извършването на сделки или дейност, за които ЦБ прецени, че заявителят не е квалифициран. Издадените лицензии се вписват в специален регистър на ЦБ. Едва след издаването на лицензия банката може да се регистрира в съответния Окръжен съд. Лицензията може да бъде пълна - за всички видове банкова дейност, изброени в ЗКИ или частична, но задължително за влогове и кредити, или под някакво условие.

В 6-месечен срок ЦБ може да откаже издаване на лицензия за банкова дейност, като в закона са посочени някои основания. Напр. устава не съответства на нормативните актове. Капитала е под минимума. В случай на отказ заявителят може да направи ново искане за издаване на лицензия не по-рано от 6 месеца от влизане на акта за отказ в сила.

Тъй като търговските банки могат да предоставят дългосрочни заеми, а да приемат краткосрочни депозити, възможно е да се изправят пред проблеми, свързани с ликвидността. Това е ситуация, в която те разполагат с необходимите средства, за да изплатят дълг, но не са в състояние бързо да ги превърнат в парични наличности. В този случай централната банка може да се намеси като „кредитор от последна инстанция“. Това допринася за поддържането на стабилна финансова система. Освен паричната политика централната банка може да изпълнява и широк набор от други задачи. Тя обикновено емитира банкноти и монети, често осигуряват гладкото функциониране на платежните системи за банките и търгуваните финансови инструменти, управляват резервите в чуждестранна валута и играят роля за информирането на обществеността по икономически въпроси. Централната банка също така допринася за стабилността на финансовата система, като упражняват надзор над търговските банки, за да гарантират, че кредиторите не поемат твърде много рискове.

4.3. Отношения на Българска народна банка с търговските банки

---

² Закон за кредитни институции, чл. 13, ал. 1

В условията на валутен борд взаимоотношенията между Българска народна банка и търговските банки се характеризират с:

- БНБ не може да рефинансира търговските банки;
- БНБ не може да кредитира търговските банки (с изключение при системен риск за банковата система);
- БНБ определя минималните задължителни резерви, които банките са длъжни да поддържат;
- БНБ съдейства за създаването на и функционирането на ефективни платежни системи;
- БНБ издава и отнема лицензите за осъществяване на банкова дейност;
- БНБ провежда текущ контрол и анализира дейността на търговските банки.

Съвременните банки осъществяват управленска дейност и към икономически субекти извън тях. Тези функции дават възможност на банката да влияе в определена степен върху икономическите и социалните взаимоотношения.

Чрез тях се разкрива възможността ТБ да осъществяват определена политика в областта на движението на парите и капиталите, върху организирането и регулирането на тези процеси, дори върху стабилността и финансовото състояние на съответните субекти. (Приложение 1)

5. Нормативни актове, регулиращи банковата дейност

Възвръщането на банковата система на България към принципите на пазарната икономика и на БНБ към принципите на независима централна банка става възможно едва през 1991 г., когато влизат в сила два основополагащи закона:

- Търговският закон, с който е възстановена нормативната основа за осъществяване на търговско банкерство;

Закон за Българската народна банка, чрез който БНБ функционира като частно акционерно дружество с основен капитал и органи за управление, което дава на банката възможност да функционира като независимо от държавата юридическо лице. През 2005 г. влизат в сила изменения и допълнения в Закона за БНБ, с които се гарантира институционалната, функционалната, финансовата и персоналната

независимост на БНБ, променя се основната цел на банката и изрично се забранява паричното финансиране от Централната банка на публични институции.

С приемането на България в Европейския съюз на 1 януари 2007 г. БНБ става част от Европейската система на централните банки.

Други нормативни актове, регулиращи банковата дейност:

- Закон за кредитните институции - Този закон урежда условията и реда за лицензирането, осъществяването на дейността, надзора за спазването на пруденциалните изисквания и прекратяването на кредитните институции (банките) с цел да се осигури стабилна, надеждна и сигурна банкова система и защита интересите на вложителите, както и изискванията за оповестяване на информация от страна на Българската народна банка (БНБ) в областта на пруденциалното регулиране и надзор върху банките;

- Закон за възстановяване и реструктуриране на кредитни институции и инвестиционни посредници - При изпълнение на функцията по реструктуриране БНБ си сътрудничи със специализирани институции на национално и европейско ниво, като Фонд за гарантиране на влоговете в банките, Министерство на финансите, Европейска централна банка, Европейски банков орган, национални органи за реструктуриране и национални компетентни органи от държавите - членки на ЕС, органи за реструктуриране и компетентни органи от трети държави при условията на необвързващи споразумения за сътрудничество и други

- Закон за гарантиране на влоговете в банките - Този закон се прилага за всички банки, които са получили по установения в закона ред разрешение да приемат влогове. Този закон се прилага и за клоновете на банка със седалище в трета държава, която е получила лиценз от Българската народна банка да осъществява дейност в Република България;

- Закон за банковата несъстоятелност;
- Закон за платежните услуги и платежните системи;
- Валутен закон
- Регламент № 575/2013 и прилежащите му актове, както и насоките, препоръките, стандартите и други указания, приети от Европейския банков орган (ЕБО).

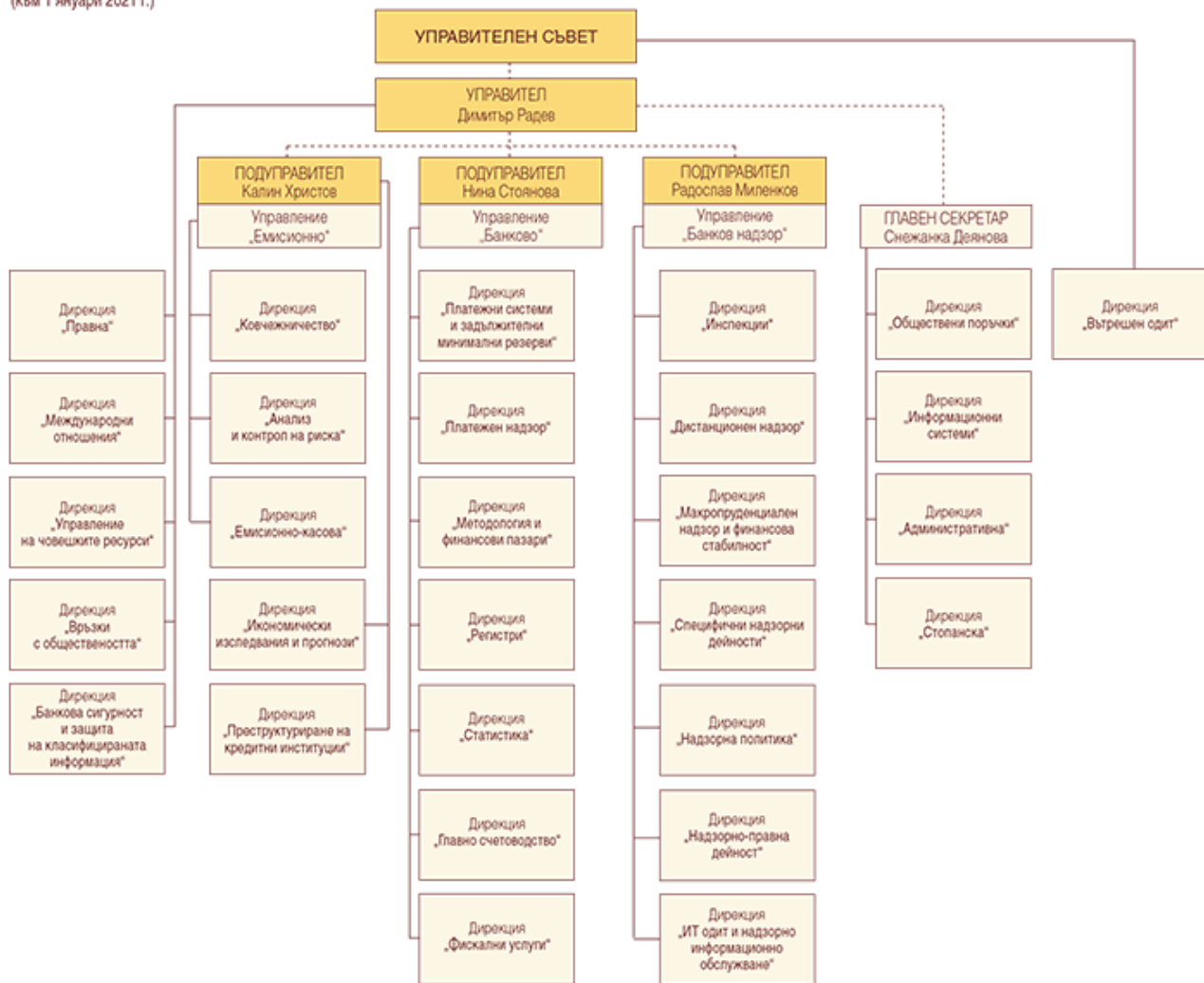
6. Структура на БНБ и органи за управление

За да може да изпълнява своите функции, централната банка има утвърдени със ЗБКД организационна и управленска структура.

6.1. Организационна структура на БНБ

Организационна структура на БНБ

(към 1 януари 2021 г.)

6.2. Структура и органи на управление на БНБ

6.2.1. Структура на управление на БНБ

Съгласно чл. 19, ал. 1 от приетия през 1997 Закон за БНБ структурата на БНБ включва три управления - „Емисионно“, „Банково“ и „Банков надзор“, всяко от които се ръководи пряко от подуправител, определен от Народното събрание. По решение на управителния съвет могат да се създават и други управления и служби.:

6.2.1.1. *Управление „Емисионно“* – основната функция е поддържането на пълно валутно покритие на общата сума на паричните задължения на БНБ, като се предприемат необходимите действия за ефективно управление на брутните международни валутни резерви на банката. В Закона за Българската народна банка е предвидено управление „Емисионно“ при БНБ да изпълнява функциите на валутен борд, респективно да управлява международните валутни активи на БНБ. Неговите основни цели са:

- да поддържа пълно валутно покритие на общата сума на паричните задължения на БНБ, в т.ч. управление на активите и пасивите и, което означава на практика, пазарната стойност на международните валутни активи да покрива общите парични задължения във всеки един момент;
- да предприема необходимите действия за ефективно управление на международните валутни активи или на активите на управление “Емисионно“ при БНБ. Това се осъществява чрез избор на инвестиционен хоризонт, риск параметри и инвестиционни ограничения и постигане на доходност, съответстваща на този избор;
- да поддържа ликвидност на международните валутни активи, което позволява на БНБ да продава без ограничения евро срещу левове във всеки момент във времето.

6.2.1.2. *Управление „Банково“* следи за стабилността на банковата система. При възникването на системен риск за стабилността на банковата система управление „Банково“ осъществява функциите на кредитор от последна инстанция при условия, определени в ЗБНБ и в приетите от управителния съвет нормативни актове.

6.2.1.3. *Управление „Банков надзор“* - чрез него се осъществява контрол върху банковата система и се осъществява от подуправителя, ръководещ управлението. Подуправителят упражнява надзорните си правомощия и оперативното ръководство на управление „Банков надзор“ самостоятелно и независимо от функциите на другите управления на Българската народна банка

6.2.2. *Органи за управление на Българската народна банка*

Органите за управление на БНБ са управителният съвет, управителят и тримата подуправители, избрани за ръководители на основните управления.

Управителният съвет се състои от седем членове:

- управителят на банката;
- тримата подуправители;
- трима други членове.

Членове на управителния съвет са български граждани, лица с високи нравствени качества, които са изтъкнати професионалисти в сферата на икономиката, финансите и банковото дело. Управителят на Българската народна банка се избира от Народното събрание, а то избира подуправителите – ръководители на основните управления по предложение на управителя. Другите трима членове на управителния съвет се назначават от президента на републиката.

Мандатът на членовете на управителния съвет е 6 години. Изборът на нов член на управителния съвет се произвежда, съответно назначаването му се извършва, не по-рано от три месеца и не по-късно от два месеца преди изтичането на мандата на действащия. Ако до изтичането на мандата изборът, съответно назначаването не бъде осъществено, членът на управителния съвет с изтекъл мандат продължава изпълнението на правомощията си до произвеждането на нов избор, съответно до назначаването.

При подаване на оставка от член на управителния съвет, правомощията на този член се прекратяват след изтичането на три месеца от подаването, ако в този срок не е избран или назначен нов член на управителния съвет.

Отношенията между Българската народна банка и управителя и подуправителите се уреждат с договори за управление, които се сключват по ред, определен от управителния съвет.

При встъпването в длъжност управителят, подуправителите и другите трима членове на управителния съвет полагат клетва да спазват законите, да съдействат за осъществяване на поверените на банката функции, както и да пазят служебната, банковата, търговската или друга правнозащитена тайна, включително и след прекратяване на правомощията им. Управителят и подуправителите полагат клетва пред Народното събрание, а другите трима членове на управителния съвет – пред президента. Управителният съвет заседава най-малко веднъж месечно. Той се свиква

от управителя на банката или по искане най-малко на трима от членовете му чрез писмена покана.

Управителният съвет:

- обсъжда и приема основни насоки на дейността си;
- приема нормативни актове по дейността на банката;
- определя лихвите, таксите и комисионите във връзка с дейността на банката;
- определя процентите на минималните резерви, които банките трябва да държат, и утвърждава условията и изискванията за изпълнението им;
- определя с наредби нормативите и изискванията за регулиране на банковата дейност;
- приема правилник за дейността си;
- взема решения за въвеждане и преустановяване на отделни дейности на банката;
- открива и закрива клонове и представителства на банката;
- приема решения за издаване на нови банкноти и монети и определя сроковете, след които те престават да бъдат законно платежно средство и в които извадените от употреба банкноти и монети следва да бъдат обменени;
- обсъжда периодично отчетите за дейността на основните управления на банката;
- определя реда и компетентностите за отнасянето в загуба на несъбираеми вземания на Българската народна банка;
- приема решения за участие на Българската народна банка в международни организации и в мероприятия и дейности, предприемани от такива организации;
- приема внесените от управителя годишен бюджет, годишен счетоводен баланс и отчета;
- отговаря за създаването и поддържането на ефективна система за вътрешен контрол в Българската народна банка и в нейните дъщерни дружества, съобразена с присъщите рискове за дейността;

- отказва издаване и отнема лицензи на банки, на оператори на платежни системи, на платежни институции и на дружества за електронни пари при условия и по ред, определени със закон;
- поставя банки под специален надзор при условията и по реда на Закона за кредитните институции;
- разглежда и решава други въпроси от дейността на банката.

Пленарен съвет – определя основите на паричната и кредитната политика и одобрява годишния отчет и бюджета на банката. Състои се от Управителният съвет и шест изтъкнати специалисти във валутната, финансовата, стопанската и научната област.

Управител - организира, ръководи и контролира дейността на банката с изключение на онези дейности, които със ЗБНБ или с друг закон са предоставени в изключителна компетентност на подуправителите, и я представлява в страната и в чужбина. Той може да предоставя упражняването на някои от правомощията си на други длъжностни лица. Управителят може да създава консултативни съвети, които подпомагат осъществяването на неговите функции.

6.2.3. Структура на управление

В Българската народна банка се обособяват три основни управления – „Емисионно“, „Банково“ и „Банков надзор“, всяко от които се ръководи пряко от подуправител, определен от Народното събрание. По решение на управителния съвет могат да се създават и други управления и служби. В рамките на предоставените им компетенции със закон или с приет от управителния съвет нормативен акт подуправителите организират, ръководят и отговарят за дейността на ръководените от тях управления. По предложение на подуправителя управителният съвет определя негов заместник, който изпълнява правомощията му при негово отсъствие.

II. ЧАСТ ВТОРА

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА БАНКОВАТА СИСТЕМА НА БЪЛГАРИЯ И БАНКОВАТА СИСТЕМА НА ГЕРМАНИЯ

1. Банкова система на България

В нашата по-нова история, в периода от 1951 г. до 1987 г., банковата ни система е еднозвенна, т.е. емисионната банка има функции и на търговска банка. При национализацията (1947 г.) БНБ поглъща всички съществуващи до този момент търговски банки. Другите две банки, Държавна спестовна каса (ДСК) и Българска външнотърговска банка (БВТБ), реално не са юридически и икономически обособени – по същество са подразделения на БНБ.

Началото на прехода към двузвенна банкова система у нас е поставено през 1987 г. Тогава се създават специализирани отраслови търговски банки за дългосрочно кредитиране само на съответните отрасли (електроника, селско стопанство и др.). През 1989 г. тези банки поемат функциите на търговски банки с универсален характер, а клоновете на БНБ се преоформят в обикновени търговски банки. По-късно лицензи за банкова дейност получават и няколко нови търговски банки (Първа частна банка, Първа инвестиционна банка, Експрес банк, Първа източна международна банка, Банка за земеделски кредит, Българска търговска и индустриална банка, Туристспорт банк и др.).

Изграждането на двузвенна банкова система в нашата страна се направи с цел постигане на следните два резултата:

- възникване на стимули в търговските банки да кредитират рентабилни и ликвидни предприятия и ефективни инвестиции;
- създаване на предпоставки за оптимизиране равнището на лихвените проценти както за кредитите, така и за депозитите. На основата на тези предпоставки и резултати банките могат да изпълнят своята роля в обществото.

В условията на двузвенна банкова система проблемът за ликвидността на банките стои с особена острота. Търговските банки и другите специализирани банкови институции могат да предоставят кредити само в рамките на мобилизираните от тях ресурси. Те не разполагат с еластичния ресурс „парична

емисия”, затова, за да бъдат ликвидни, е необходимо предоставяните кредити да се погасяват в договорените срокове.

След 1991 г. БНБ действа напълно като истинска Централна банка в една двустепенна банкова система. Функциите ѝ са много ясно разграничени от функциите на търговските банки. Тя поема „класическите” функции на централната банка: „банка на банките”, „банка на държавата” и банка, която съхранява златно-валутните резерви на страната.

Състояние на банковата система към края на ноември 2021 г. (**Приложение 2**)³

Паричният съвет в България

През 1997 г. е приет нов Закон за БНБ, с който е реорганизирана паричната система и от 1 юли се въвежда паричен съвет в България. В резултат на съществения промен в закона за БНБ Централната банка се превръща в паричен съвет.

Паричният съвет (ПС) има три основни принципа, които са свързани един с друг:

- фиксира се курсът на националната валута към голяма световна (резервна) валута или кошница от валути;
- въвежда се пълна конвертируемост на паричната база МВ, състояща се от наличните пари в обращение (банкноти и монети) и резервите на търговските банки в Централната банка (тази конвертируемост може да се отнася и само за наличните пари);
- осигурява се минимум 100 процентно покритие на паричната база с резервната валута във формата на банкноти и пари по сметки, високоликвидни първокласни ценни книжа на страната приемник, а също така злато. На практика това означава, че ПС може да създава (емитира) национални пари (МВ) само когато купува резервна валута. Съответно, когато ПС продава резервна валута, паричната база се съкращава.

Преминаването към ПС в България бе наложено от няколко неуспешни опита за стабилизиране на икономиката през 1991 – 1996 г. – включително и под

---

³ <https://www.bnb.bg/>

силния натиск на Международния валутен фонд и разразилата се дълбока финансова криза, която през 1996 – февруари 1997 г. прерасна за кратко в хиперинфлация. Българският лев е фиксиран първоначално към германската марка, а от 1999 г. – към еврото по курс 1.95583 лева за 1 евро. През същата година е извършена деноминация на лева.

Паричния съвет е режим на парична политика, осигуряващ необходимата за икономиката ценова стабилност чрез предоставяне на отговорността за постигането ѝ на законово и практически независима централна банка. Паричните задължения на БНБ включват всички емитирани от нея банкноти и монети в обращение, както и всички наличности по сметки в БНБ с изключение на сметките на Международния валутен фонд (МВФ). Особеност на българския паричен съвет е, че той осигурява покритие на банкноти, монети и депозити (депозита на правителството и резервите на търговските банки). Към банката е създадена и силна система за банково регулиране и надзор.

Основното правило на този режим е ограничаването размера на емисията на резервни пари до този на притежаваните чуждестранни валутни резерви. Българският вариант предвижда възможност за финансиране на търговските банки до размера на нетния валутен резерв, но само при ликвиден риск за цялата финансова система и при спазването на строги изисквания за вида и качеството на предоставяното обезпечение. БНБ не може под каквато и да било форма да предоставя кредити на държавата. Не се допуска включването в резервите на ценни книжа, емитирани или гарантирани от държавата. Те могат да се използват само като залог срещу предоставяне на кредити в съответствие с функцията ѝ на кредитор от последна инстанция.

От присъединяването на България към ЕС от 1 януари 2007 г. Българската народна банка е част от ЕСЦБ, управителят на БНБ е член на Генералния съвет на ЕЦБ, а банкови експерти участват дейно в работата на комитетите и работните групи към ЕЦБ/ЕСЦБ.

Усложняването на задачите и нарастването на отговорностите на банката като член на ЕСЦБ засилват ролята ѝ на първостепенен фактор за осигуряване на стабилна и предвидима икономическа и финансова политика в страната.

Делът на БНБ в капитала на ЕЦБ възлиза на 92 131 635.17 евро, а внесенят капитал – на 3 454 936.32 евро.

Българската банкова система притежава спецификата на европейската банкова система, която се отличава с малък брой банки, но с множество филиали.

Българска народна банка като централна банка на страната поддържа стабилността на паричната единица чрез осигуряване на:

- пълно покритие на паричните задължения на банката с високоликвидни валутни активи;
- неограничен обмен между българския лев и резервната валута на територията на страната при фиксиран в ЗБНБ официален валутен курс;
- необходимата емисия на банкноти и монети в страната.

БНБ регулира и контролира банковата система в защита на интересите на вложителите чрез:

- строг и ефективен банков надзор;
- функциониране като кредитор от последна инстанция в случаите, предвидени от закона;
- съдействие за нормалното функциониране и развитие на финансовите пазари.

Банката осигурява функционирането и развитието на ефективни платежни системи.

Тя изпълнява функцията на фискален агент и депозитар на държавата.

БНБ работи за укрепването на банковата и финансовата система на ЕС чрез участието си в комитетите и работните групи към Европейската централна банка, Европейската комисия и Съвета на ЕС.

Управление “Банков надзор” групира банките с оглед открояване на динамиката на процесите в банковата система. Групирането не съдържа в себе си елементи на рейтинг и не следва да се интерпретира като оценка на финансовото им състояние. Мястото на банките в групите зависи от размера на активите им в края на всеки отчетен период.

Първа група се състои от 5-те най-големи банки на база на общите им активи към всеки отчетен период, втора - от останалите, а в трета група влизат клонове на чуждестранни банки в България. (Приложение 3)⁴

Петте най-големи банки формират 66,6% от общия размер на активите в банковата система. В края на 2019 г. пазарният им дял бе 62,1%. Към 31 декември 2020 г. пазарният дял на банките от втора група намалява от 34,7% до 30,4%, а този на трета група, в която влизат клоновете на чуждестранните банки, е без промяна при 3,2%.

2. Банкова система на Германия

Корените на днешната универсална банкова система в Германия могат да бъдат открити в края на осемнадесети и началото на деветнадесети век, когато банковият бизнес е започнал своето широко развитие благодарение на частни банкери като Бетман, Ротшилд и Блейшрьодер. Въпреки че банковите кризи от 1931 г. и периода след 1945 г. са били критични за германските банки, универсалната банкова система е оцеляла.

След Втората световна война Западните обединени сили закриват Германската централна банка, която е била основана през 1876 г., и създават единадесет провинциални централни банки - по една централна банка за всяка област.

Структурата на германската банкова система е значително по-компактна от банковите системи на развитите страни. Освен това немския финансов сектор трансферира по-малък обем фондове. Основни причини за това са социалната насоченост на пазарната икономика в Германия, която изисква значителен дял от финансовите ресурси да се насочат към държавата и издигането в култ на стабилността на финансовия сектор, което е характерно както за властите, така и за цялата нация.

Банковата система на Германия включва:

- федералната централна банка - Дойче Бундесбанк;
- универсални търговски банки;
- спестовни банки;
- кредитни кооперации;

---

⁴ <https://www.bnb.bg/>

- кооперативни банки;
- банки със специално предназначение - ипотечни банки;
- пощенски, комунални, спестовни и други банки.

Някои специалисти определят германската банкова система като тризвенна: централна банка – ландесбанк - джироцентрали и търговски банки.

В структурата на немския банков сектор определяща е системата на универсалното банкерство. Тази система е предпочитана и е доказала своята ефикасност и до днес. Чрез универсалния банков модел се създават условия за акумулиране на спестяванията чрез всички възможни форми (депозити, ценни книжа, доверително управление, застраховане) и по този начин се осигуряват средства за дългосрочно кредитиране и поддържане на икономиката в растеж.

Банковата система на страната се различава от банковите системи на останалите развити страни по следните признаци:

Първо. Като най-важна особеност на немската банкова система трябва да се посочи нейната *голяма стабилност*. Немските универсални банки са по-устойчиви към фалити от специализираните банки, което най-често се свързва с възможностите им да предлагат широк кръг от финансови услуги.

Второ. Въпреки, че Германия се приема като модел (образец) на универсалната банкова система, то даже и при нея на практика се наблюдава значителна *специализация*. Банковата индустрия е разделена на три главни сегмента, доминирани съответно от: частни търговски банки; публични банки, опериращи като спестовни каси и кооперативни банки. Всяка от тези банкови групи обслужва различни икономически сектори (големи корпорации, индивидуални заематели, малък бизнес), както и различни клиенти в рамките на всеки сектор.

Трето. Една част от търговския банков сектор е държавен. В тази група се включват около 700 спестовни каси и 12 техни клирингови институции – Ландесбанки. На тях се пада около 40% от пазара на банкови услуги в страната. Те притежават около ¼ от активите на банковата система. От 20-те най-големи банки в Германия 11 са държавни. Не бива обаче да се пропуска един съществен факт – тези банки се толерират от правителството.

Четвърто. Успеха на универсалното банково дело в Германия се дължи отчасти и на високата степен на конкуренция, характерна най-вече за сектора, покриващ т.н. банкови услуги „на дребно“. Германия притежава една от най-гъстите мрежи от банки и техни клонове, работещи с частни лица, нареждайки се дори пред Швейцария и Белгия. Като цяло чуждестранни банки и финансови институции доста трудно пробиват на германския пазар на финансови услуги, като една от причините е високата „банкова плътност“, създадена от мрежите на универсално опериращите банки.

Дейността на финансово-кредитните институции в Германия се регламентира със строги правни норми. Заедно с общите предписания на гражданското и финансовото право и специалните банкови закони за отделните банкови групи, съществува и закон за банковото дело. В германската банкова система регулирането на паричното предлагане (монетарната политика) е отделено от функциите по надзора върху банковият сектор. Предлагането е функция на централната банка, а надзора на специално федерално учреждение – Федерален съвет на надзор върху кредитното дело (ФСНКД).

Към големите универсални банки в Германия се отнасят: ДойчеБанк; Дрезднер Банк и Комерсбанк. Те на практика извършват всички видове банкови операции с изключение на емисията на банкноти и предоставянето на ипотечни кредити.

Дойче Бундесбанк е федерална корпорация, учредена в съответствие с публичното право през 1957 г. със седалище във Франкфурт на Майн. Капиталът ѝ възлиза на 290 млн. евро и изцяло се притежава от федералното правителство, на което конституцията е възложила отговорността за монетарния суверенитет на страната. Печалбата от операции на Бундесбанката се насочва изцяло към правителството, освен когато една част от нея трябва да бъде заделена за резерви.

От гледна точка на организационната ѝ структура, Дойче Бундесбанк се състои от централно управление във Франкфурт и девет (до 1992 г. единадесет) провинциални централни банки, притежаващи около 200 клона и филиала на територията на страната.

Управителни органи на Дойче Бундесбанк са: Централен банков съвет, Директорат и Изпълнителни бордове на провинциалните централни банки. Централният банков съвет (ЦБС) е върховният орган, определящ паричната и кредитната политика на банката. Той се състои от президент, вицепрезидент, членовете на Директората и президентите на провинциалните централни банки. ЦБС очертава отговорностите на другите ръководни органи, доколкото това не е уредено в Закона за Дойче Бундесбанк.

От изложеното до тук, можем да направим заключението, че германската банкова система е по-опростена, в резултат на което се избягват някои от трудностите, с които се сблъскват повечето банкови системи в рамките на Европа и извън нея. По отношение на регулаторната система, действаща на територията и нейната законова рамка, можем да обобщим следното:

- В Германия няма регулаторни органи с припокриващи се функции и отговорности. Правомощията на надзорната агенция и на централната банка са ясно определени и разграничени;
- Германската банкова система е изградена върху малко на брой закони и регулации в сравнение с други държави, където са налице определени функционални, географски и други ограничения върху дейността на банките. Това прави модела на работа спрямо законовите изисквания изключително прост и ефективен;

Сравнявайки двете банкови системи, бих казал, че банковата система на Република България е подобна на банковата система на Германия. И двете се характеризират с преимуществено присъствие на универсалните банки и с „подчиненост“ по линията на банковия контрол и надзор на всички банки и банкоподобни институции на централната банка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Банковата система е гръбнакът на всяка една съвременна икономика. Ето защо нейната стабилност е от ключово значение не само за бизнеса, но и за населението. За да се постигне тази стабилност, банките прилагат надеждни стратегии, политики и системи за управление и наблюдение на редица ключови показатели.

Присъединяването на Република България към Европейския съюз е свързан с присъединяването на БНБ към Европейския съвет на централните банки (ЕСЦБ). Този процес е уникален и изисква спазването от нашата централна банка на общата политика на съвета. В същото време се запазват традиционните функции и отговорности на БНБ в условията на паричен съвет до въвеждането на еврото.

Във връзка със съобразяване на организацията и на нормативната база на БНБ с европейските стандарти, се извършиха и извършват промени в банковата система.

В заключение, интегрирането на страната ни в европейското икономическо пространство се благоприятства в значителна степен от постигнатите развития в банковия сектор. Въпреки съществуващите проблеми, като цяло националната банкова система е силно отворена към европейската и е в състояние да транслира позитивни ефекти от нея към звената на реалния сектор. Това се реализира чрез осигуряването на нормални условия за трансформирането на спестяванията в инвестиции и за поддържането по този начин на макро равновесието и стимулирането на растежа на заетостта и доходите.

Макар и в сянката на икономическа и здравна криза, през 2020 г. българският лев беше включен във валутния механизъм (ERM II), което е изключително важен етап по пътя на присъединяване на страната към еврозоната. Считано от 1 октомври 2020 г., България, заедно с присъединяването към Единния надзорен механизъм и началото на тясното сътрудничество между БНБ и Европейската централна банка, се присъедини и към Единния механизъм за реструктуриране. В резултат, пет банки, определени като значими, преминаха към прекия надзор над ЕЦБ, което предполага множество нови ангажменти за банките.

Извода, който бих направил, е че като основен стълб на икономиката банковата система е важно как ще реагира на динамично променящата среда. Може

да се счита, че банковата конкуренция в близките години ще се влияе от развитието и кризата на световните финансови пазари.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Георгиев, Л., Банкови системи, ИК Стено, Варна, 2001;
2. Йовкова, И., Банково-финансов мениджмънт, ИК „Призма“, София, 1996;
3. Масларов, С. (и колектив), Глобални пари и финанси, НБУ, София, 2011;
4. Младенов, М. Пари, Банки, кредит, „Тракия – М“, С. 2009.
5. Радков, Р., Пари и банки, „Абагар“, В. Търново, 1998;
6. Ракарова, С., Принципи на макроикономиката, НБУ, София, 2012;
7. <https://www.bnb.bg/>;
8. <http://www.ecb.europa.eu/>

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Функции	Централна банка	Търговски банки
Емитиране	Емисия на пари, посредничество при емисия на ДЦК	Емитира собствени ценни книжа и посредничи при емисията на ценни книжа на клиенти
Финансиране	Чрез операции на открит пазар от Търговските банки, им увеличават резервите	Осигуряване на парични средства и капитали за потребление, както и за инвестиране
Кредитиране	Кредитиране на ТБ, посредством ломбардния кредит, скontoвия и др. (с цел подпомагане на изпаднали в криза ТБ)	Предоставяне на кредити на клиентите си, за временно ползване, срещу заплащането на лихва
Акумулиране	Акумулиране на парични средства от ТБ	Акумулиране на ПС от клиентите на банката
Инвестиране	Инвестира в големи държавни проекти	Влагане на парични средства в ценни книжа, имоти, стопански дейности
Разплащане	Разплащанията и контрол, посредством БИСЕРА и RINGS	Прехвърляне на пари по банкови сметки
Управление	Управление на собствената дейност и паричните потоци	Ръководене дейността на банката, с цел повишаване на нейната ефективност
Регулиране	Регулира паричните и икономическите процеси, както и паричната маса	Внася ред и правилност в операциите си, с цел повишаване на банковата ликвидност
Контролиране	Контролира търговските банки и останалите лицензирани финансови институции	Наблюдаване и проверяване законността и правилността при осъществяването на банковите операции от служителите на банката
Организиране	Организиране на правилното протичане на дейността на ТБ; организира търгове за междубанкови депозити	Съчетаване на отделните функции и операции в ТБ и дейностите на банковите служители
Прогнозиране и стратегическо планиране	Проучване, прогнозиране на кредитите, депозитите, ОЛП, валутен курс, инфлацията. Планиране на инструменти за регулиране на инфлацията и други икономически процеси.	Предсказване развитието и потребностите в областта на банковата дейност и избор на алтернативна програма за развитие на банката

Приложение 2

Състояние на банковата система към края на ноември 2021 г.⁵

Към 30 ноември 2021 г. балансовото число на банковата система възлиза на 133.3 млрд. лв. и през месеца намалява с 289 млн. лв. (0.2%). Спрямо края на октомври се увеличават дълговите ценни книжа на сектор „държавно управление“, кредитният портфейл и другите депозити на виждане. Намаляват паричните салда в централни банки и вземанията от кредитни институции. В края на ноември делът в общите активи на позицията пари, парични салда при централни банки и други депозити на виждане е 15.8%, делът на дълговите ценни книжа – 16.3%, на кредитите и авансите – 63.2% (при съответни дялове 16.3%, 15.4% и 63.5% в края на октомври).

Отношението на ликвидно покритие към 30 ноември 2021 г. е 325.4% (при 313.5% в края на октомври). Ликвидният буфер е 32.7 млрд. лв., а нетните изходящи ликвидни потоци – 10.1 млрд. лв.

Общите брутни кредити и аванси спрямо края на октомври намаляват с 680 млн. лв. (0.8%) до 87.9 млрд. лв. Вземанията от кредитни институции спадат с 1.5 млрд. лв. (10.6%) до 12.5 млрд. лв. Кредитният портфейл⁶ се увеличава с 809 млн. лв. (1.1%) до 75.3 млрд. лв. Нарастват кредитите за нефинансови предприятия (с 426 млн. лв., 1.1%), за домакинства (с 301 млн. лв., 1.0%) и за други финансови предприятия (с 81 млн. лв., 1.6%).

През ноември депозитите намаляват с 465 млн. лв. (0.4%) до 113.5 млрд. лв. Спад е отчетен при депозитите на нефинансови предприятия (с 649 млн. лв., 1.9%), на други финансови предприятия (с 296 млн. лв., 6.8%) и на сектор „държавно управление“ (със 123 млн. лв., 3.7%). Увеличават се депозитите на кредитни институции (с 457 млн. лв., 8.4%) и на домакинства (със 145 млн. лв., 0.2%).

Към 30 ноември 2021 г. печалбата на банковата система е 1.3 млрд. лв., с 457 млн. лв. (52.8%) повече от реализираната за същия период на 2020 г. Разходите за обезценка на финансови активи, които не се отчитат по справедлива стойност в печалбата или загубата, са 491 млн. лв., или с 280 млн. лв. (36.3%) по-малко спрямо отчетените към 30 ноември 2020 г.

---

⁵ На базата на получени данни на индивидуална основа

⁶ В обхвата на кредитния портфейл влизат секторите нефинансови предприятия, домакинства, други финансови предприятия и държавно управление.

Собственият капитал в баланса на банковата система спрямо края на октомври 2021 г. се увеличава със 76 млн. лв. (0.5%) и в края на ноември възлиза на 16.4 млрд. лв. Прирастът му е обусловен от повишението на печалбата на месечна база.

Общият брутен размер на одобрените кредити и аванси по Реда за отсрочване и уреждане на изискуеми задължения към банки и дъщерните им дружества – финансови институции, към 30 ноември е 8159 млн. лв., от които 6353 млн. лв. – за предприятия и 1805 млн. лв. – за домакинства.⁷

---

⁷ БНБ ежесечно публикува агрегирана информация за броя и размера на постъпилите и одобрените искания. Тя е обобщена на базата на месечните отчетни форми за събиране на информация по Реда за отсрочване и уреждане на изискуеми задължения към банки и дъщерните им дружества – финансови институции.

Разпределение на банките по групи

Първа група	Втора група	Трета група
УниКредит Булбанк	Райфайзенбанк (България)	ИНГ Банк Н.В. - клон София
Банка ДСК	Централна кооперативна банка	Ситибанк Европа - клон България
Обединена българска банка	Алианц Банк България	БНП Париба Пърсънъл Файненс С.А. - клон България
Юробанк България	Българска банка за развитие	БНП Париба С.А. - клон София
Първа инвестиционна банка	ПроКредит Банк (България)	Те-Дже ЗИРААТ БАНКАСЪ – Клон София
	Инвестбанк	Варенголд Банк АГ, Клон София
	Общинска банка	Бигбанк АС - клон България
	Българо-американска кредитна банка	
	Интернешънъл Асет Банк	
	ТИ БИ АЙ Банк	
	Търговска Банка "Д"	
	Тексим Банк	
	Токуда Банк	

